

1 | *Cirkulation och mediering*

Centralt i Vetenskapsakademiens verksamhet har ända sedan starten 1739 varit att sätta kunskap i rörelse. Genom vittförgrenade kanaler och nätverk, nationellt och internationellt, har Akademien samlat in, skapat och distribuerat kunskaper.

Denna verksamhet kan belysas med hjälp av idén om kunskaps-cirkulation, engelskans *circulation of knowledge*. Utgångspunkten är, som vi sett i bokens upptakt, att kunskapen skapas genom själva cirkulationen och inte är tänkbar utan dessa rörelser. Det innebär en distansering från ett mer traditionellt synsätt som har definierat kunskapsbildning i relation till olika centra och periferier, vilka motsvaras av experterna på universitet och akademier å ena sidan, lekmän, avnämare och allmänhet å den andra. Enligt denna så kallade linjära spridningsmodell produceras kunskap i det första ledet och kommuniceras sedan till det andra.

Det räcker emellertid med en yttlig granskning av exempelvis Vetenskapsakademiens tidiga handlingar för att konstatera att det inte är riktigt så enkelt. Så fort man flyttar blicken bort från själva den vetenskapliga kunskapen till de flöden som omgärdar kunskapsbildningen blir det betydligt mer komplicerat. Vid sidan av naturforskarna blir andra aktörer, med delvis andra intressen, synliga. De nätverk – med sina hierarkier och sina inne- och uteslutningar – som binder samman dessa aktörer hamnar i fokus.

Avsnittet tar sin början i 1700-talet, hos en obemärkt ledamot som inkom med en vetenskaplig beskrivning av den oansenliga fisken tånglake. Exemplet illustrerar hur kunskap och information flödade i de nätverk som Akademien förvaltade. Temat får materiell förankring i nästföljande essä, vilken handlar om något så till synes trivialt som porto. Från ett cirkulationsperspektiv förutsätter den vetenskapliga kunskapsbildningen tekniker för att flytta föremål, data, tankar och idéer från en plats och en aktör till en annan. Under större delen av den historia vi studerar har detta inneburit försändelser som har skickats via post, och därmed med betalt porto. Som

vi ska se fick det stora konsekvenser för kunskaps-cirkulationen när Vetenskapsakademien erhöll så kallad fribrevsrätt av staten.

Därefter följer ytterligare ett par essäer som på olika sätt diskuterar kunskapsbildningens fotfolk, de yttersta förgreningarna i de nätverk som Akademien upprätthöll. Här möter vi människor som, mot betalt porto, skickade in svar på de många prisfrågor Akademien formulerade, speciellt under 1700-talet, liksom skolbarn som under sommarferierna skapade herbarier över traktens växter på sina lärares uppmaning. Tillsammans visar dessa exempel hur den vetenskapliga kunskapsbildningen också är beroende av myriader av små insatser, kommunicerade genom Akademiens nätverk, och utförda av människor långt bortom vetenskapens titlar, tjänster och institutioner.

Från vetenskapens fotfolk och nätverkens periferi vänder vi i ett par essäer uppmärksamheten mot mer centralt placerade aktörer, och dessutom av mer sentida snitt. Vetenskapsakademiens tjugotal nationalkommittéer har sedan de första bildades vid mitten av 1920-talet varit ett nav i det internationella utbytet, och inte bara knutit samman svenska och utländska forskare, utan också representerat svenska intressen i internationella organisationer. På liknande sätt kom tidskriften *Ambio*, startad av Akademien 1972, att bli ett viktigt forum i den internationella miljödebatten.

Alla dessa exempel har sina speciella materiella förutsättningar och uttryck: tidningsannonser där prisfrågorna offentliggjordes, herbariet med uppklistrade växter, Akademiens *Handlingar* där rönet om tånglaken publicerades, och så vidare. Med en teknisk term kan man säga att kommunikationen är *medierad*: tankegod och kunskaper flyttas inte från en plats till en annan genom tomma intet, utan bärs alltid av ett medium. Dessa medier – här innefattas inte bara traditionella massmedier, utan alla materiella bärare av kommunikation – är inte blott behållare, utan de skänker också struktur, form och delvis innehåll åt det som kommuniceras. Därmed är medierna en integrerad del i kunskapsbildningen och väsentliga för att förstå hur kunskap formas, förflyttas och transformerar.

Avsnittet avslutas med essäer som diskuterar några av dessa medier, närmare bestämt brädspele, utställningar, julkalendrar och tidningsdebatter. På olika sätt visar exemplen hur föreställningar och idéer kring vetenskapen och dess utövare paketerats och kommunicerats, i dessa fall till en bredare allmänhet: idéer om den upphöjda och geniala forskaren; idéer om den rastlösa vetenskapen och de banbrytande upptäckterna; ibland också idéer om den mossiga, föråldrade och konfliktfyllda vetenskapen. Kunskaps-cirkulation handlar inte bara om produktionen av nya kunskaper, utan också om etablering och upprätthållande av föreställningar.

I SITT LABORATORIUM hade Jacob Berzelius en referenssamling med olika kemiska preparat. Mycket av detta förvarades i provrör, askar och pulverkapslar i en för ändamålet avsedd möbel.